

kívánsága, hogy Jasiból, ahol a béketárgyalásokat vezeti, még halála előtt Nikolajevbe, utóljára épített legkedvesebb városába vigyék, de utközből meghal.

Potemkinnek, főleg idegen követei jelentéseiből és leveleiből megrajzolt képe, valamint a cárnőhöz küldött levelei és cédulái, teljes valóságában érzékeltetik a nagy államférfi alakját. Katalin figurájában sincs elrajzolt, vagy hamis vonás. Az egyetlen, amit Szolovejcsik könyvében hiányolhatunk, hogy az általános európai helyzetről adott kép hiányában, Potemkin politikai és diplomáciai tettei, bár jellemének és képességeinek érzékeltetésére kitűnőek, voltaképpen légtüres térben történnek. Az akkori európai helyzet szintetikus rajzára azonban, ami reálissá varázsolhatta volna Potemkin politikai zsenijét, Szolovejcsik nem vállalkozott. (KKJ.)

IFJUSÁG ÉS FERFIKOR. Van-nak növények, melyek, ha gyökereiket teljesen kiássuk, új talajra átültetve is életképesek maradnak. Virágznak, gyümölcsöt is hoznak, éppugy, mint azelőtt, csak-hogy ez a virág sohasem lesz olyan illatos, a gyümölcs nem olyan nedvűs, mint az eredeti talajon volt, ott, ahol az elültetett mag terebélyesedett élő szervezetté.

Azok az emberek, akiket a nagy változások kiemelték eredeti talajukból, hová a család, a nyelv, az izlés, az életforma, egyszóval egész beállítottságuk hajszálgyökerei fűzték őket, szintén nehezen és másképpen tudják csak életüket folytatni idegen éghajlat és szokások termőföldjén. Nem válnak életképtelenné, a munkás tovább dolgozik, az író tovább ír, de más lesz munkájuk minősége, amint az egyéniségük is egy új színnel gyarapodott: a nosztalgiával. Mint ahogyan a fűzfa ágai is mindig a nedves talaj fölé hajolnak, az ő életük is arra a tájra fordul, ahonnan elszakították őket, sóvárgás tölti be életüket, sokszor nem is egy határo-

zott vágy és cél formájában, hanem egy mély hiányérzet alakjában. Olyan sóvárgás ez, amit az öregek éreznek fiatalságuk után, ami örökre eltűnt és csak édes-bús, fájóan simogató emlékeket hagy maga után.

Arnold Zweig-ban, az emigráns német íróban mind a két nosztalgia-jelentkezik: vágyódik a fiatalsága és vágyódik a hazája után. A kettő nála tulajdonképpen egyet jelent és amikor könyvében, melyet ezeknek az érzéseknek áldoz (*Versunkene Tage*, Querido Verlag, Amsterdam) beszámol arról a Münchenről, ami a régi Németországot és arról a fiatalságról, ami a háborúelőtti nemzedéket jelképezi, ezt a két vágyódását vezeti le.

A könyv nem más — és nem is akar más lenni, — mint szomorú sóhaj egy szép és letűnt kor után, amelyben még jó volt fiatalnak lenni és a német haza fogalma egy volt a kultúra, a tudás és a nyugodt jövő fogalmával. Szerelmek, kis csalódások, egész kevés politika: ezek a szálak, melyekből a könyv fonala összetevődik, de nem is ez a fontos, hanem a táj, a kultúra, az élet, mely összefogja az 1908-as évek német egyetemi hallgatói nyugodt életét.

Nem kell a vers és nem kell a könyv, hogy messze világba kiáltson, ha megleljük egyszer a Földön a mi régi, drága hazánkat *
kiált fel Zweig a könyv elé irt és a Feuchtwanger testvérekhez szóló versében és az egész könyv ennek a hazának a felidézése. Ez a haza nem a német birodalom, a maga hatalmas, ellentmondásokkal teli, belső harcoktól feszülő életével, hanem a táj, a nyelv, a kultúra, a tanárok, az összejövetelek, a koncertek és színházi előadások, a vitalkozások, örömeik és csalódások, néha csak egy iz, egy mozdulat, egy jel, ami mélyen befészkelte magát a vértünkbe, az agyunkba és emléket egy életen át cipeljük fájó sebként.

Lehet, hogy a szelíd vágyakozás

szomorú szűrőjén át válik csak ez a kor olyan széppé és kívánatossá, hiszen akkor is nehéz volt az élet, de a szellem szabad volt, a kultúra tájait még nem dulták fel a tudás ellenségeinek hordái és a szabadság nem forgott állandó veszélyben. A könyvben szereplő fiatal emberek hittek az élet értékében és izgalmas kíváncsisággal várták, hogy mi jön ezután.

A választ Zweig másik könyve adja meg, (*Einsetzung eines Königs*, Querido Verlag), mely a háborúba vezeti az olvasót. Ebben a könyvben Zweig a fiatalság után a férfikorba érő embert rajzolja meg, akiben összeomlik mindaz, amiben hitt és remélt valaha. A könyv a *Grischa*-ciklus legújabb kötete, oldalait már régen, előbbi könyveiből ismert alakok népesítik be. A könyv nem frontregény, hanem a háború politikájának összeshívódott titkaiba vezet be, oda, ahová a fronton harcoló katonáknak sohasem volt betekintésük. A keleti hadszíntéren játszódó regény azokat a sakkhuzásokat mutatja be, melyeket a német vezérkar ezer és ezer ember életével és a kis balti állam, Litvánia felszabadulásával tesz. Hogyan állítja be a német imperializmus az önrendelkezési jog fellobbanásával életre hozott balti nemzeti törekvéseket a maga érdekei szolgálatába, hogy akar hasznot húzni a breszt-litovszki békéből és a forrongó Oroszország átalakulásából, milyen hideg fejjel határoznak és kísérleteznek itt nem is emberek, hanem államok sorsával: erről számol be a könyv. És ezeket a törekvéseket is egyéni akciók, szerriervágások és személyi intrikák kísérik, mint elmaradhatatlan motívumai minden emberi munkának. Mélyen elszomorító és lehangoló könyv Zweignak ez a nagy alkotása, mely az előbb tárgyalt regény után különösen éles fájdalommal eszmélteti fel az olvasót: mennyire másképpen képzeltek el az életüket azok, akik valamikor Münchenben, mint diákok tanultak és készültek az életre, amihez azt hitték, a tu-

dás és a szabadság szeretete is már jogot ad.

Arnold Zweig felidézte fiatalságát és megmutatta a férfikort. És félve, dideregve néz az öregség elé:

Földközi tenger ölen ölel át a szürke szél és a hullám
s míg járjuk a sorsot, egybekötöttén, partról partra dobálnak.
(Füzes György)

* Az idézett vers Havas Endre fordítása.

PREDA UTLEY: JAPAN'S GAMBLE IN CHINA. (Secker and Warburg, London.) Szerző a távolkeleti eseményeket, amelyek igen bonyolultak ahhoz, hogy az újságok beszámolóit valóban tájékoztathassák az olvasót, próbálja lehetőleg érthetővé tenni. A most folyó kínai-japán háborúval kapcsolatban elsősorban Japán gazdasági és társadalmi szerkezetét, hadseregét és flottáját mutatja be, felvázolva Japán tényleges hatalmának erőnyezőit, utalva mindazokra a törekvésekre, amikre Japán falusi és városi szegénysége miatt kénytelen. Szerző csak ezután rajzolja meg a kínaiak helyzetét ismerteti Csang-Kai-Sek befolyását, illetve jelentőségét. A jelenlegi eseményeket visszavezeti a multra s teljesszélességében foglalkozik a kínai agrárszocializmus szerepével. (S.)

A TANU LÉLEKTANA. (Alexandru Roșca: Psihologia Marturului, Editura Institut. de Psihologie, Cluj.) A mindenkori perrendtartás legfontosabb tényezője még ma is a tanuvallomás. A tárgyi bizonyítékok az esetek legtöbbszörében legfeljebb csak alátámasztják a tanuk által igaznak vélt és állított tényeket. A tanu, az elkövetett ténynél akarattal vagy akaratlan jelenlevő személy, igen gyakran élet és halál kérdését dönti el kijelentéseivel. A modern lélektan számára ezen a ponton nyílik meg az igazságszolgáltatás gyakorlati céljait követő „tanu-lélektan“ felé az út. A tanúságot tevő egyén — kérdezi